

Dr. sc. Eryina Ibrahimović, docentica

Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

INIURIA: USPOREDBA SA ODREĐENIM INSTITUTIMA U POZITIVNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Autorica u radu analizira pravne propise rimskog prava koji se odnose na delikt civilnog prava *iniuria*, Zakonik XII ploča i fragmente Gajevih i Justinijanovih institucija. Cilj rada je prikaz historijskog razvoja ovog instituta, kao i pitanje zaštite i pravne prirode tog instituta. *Iniuria* je pojam koji se koristio u rimskom pravu kako bi obuhvatio različite vrste povreda ličnosti, uključujući verbalne uvrede, fizičke napade i druge oblike ponašanja koja su nanosila štetu časti i dostojanstvu neke osobe. S tim u vezi, analiza će se odnositi na evoluciju pojma *iniuria* kao tjelesne povrede do pojma koji u sebi uključuje i povredu ljudske časti.

U skladu sa pozitivnim pravnim normama, povrede ličnosti kao što su uvreda, kleveta, napad na čast i dostojanstvo, kao i napad na tjelesni integritet osobe su predmet zaštite i mogu rezultirati pravnim postupcima, određenom kaznom i naknadom štete. U drugom dijelu rada bit će prikazani određeni instituti pozitivnog bosanskohercegovačkog prava koji odgovaraju pojmu *iniura* u rimskom pravu. U tom kontekstu predmet analize bit će krivično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini kao i Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Kroz zakone i pravne mehanizme, instituti zaštite ličnosti u pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine nastoje osigurati poštovanje osnovnih prava i sloboda svakog pojedinca.

Ključne riječi: *iniuria*, kleveta, čast, rimsko pravo, pozitivno pravo

1. Uvod

Iniuria predstavlja privatni delikt u rimskom civilnom pravu. Delikti privatnog prava, među kojima se, osim *iniuriae*, nalaze i *furtum*, *rapina*, *damnum iniuria datum*, su protivpravne radnje usmjerene na povredu imovinskih ili ličnih dobara neke osobe. Ovi delikti su razlog nastanka samostalnih obaveza, te oštećena strana shodno tome ima pravo da traži naplatu novčane kazne i naknadu štete. Delikt *iniuria* se razvijao kroz različite faze rimske pravne historije, prelazeći iz okvira tjelesnih povreda u šire poimanje koje obuhvata i verbalne uvrede, čime se pružala zaštita ličnih prava na dostojanstvo i ugled. Najraniji tragovi ovog delikta nalaze se u Tablici VIII Zakonika XII ploča, gdje *iniuria* obuhvata svaku protivpravnu radnju usmjerenu protiv neke osobe ili stvari. Evolucija definicije i primjene *iniuriae*, kao i načini kažnjavanja i pravne posljedice koje iz nje proizlaze, predstavljaju predmet analize ovog rada. Prve promjene u rimskom pravu vezane za *iniuriu* izvršio je pretor, kao pravosudni magistrat, svojim pretorskim ediktima. Uvođenjem *actio iniuriarum aestimatoria*, kao tužbe za zaštitu od svih oblika *iniuriae*, pretor je omogućio širu primjenu ovog delikta. *Lex Cornelia de iniuriis* iz 81. godine p.n.e. dodatno regulira ovaj delikt, uvodeći novu tužbu *actio iniuriarum ex lege Corneliae*, čime *iniuria* postepeno poprima karakter delikta javnog prava. Osim toga, u okviru ovog rada analizirat će se i komentari rimskih pravnika, kao što su Gaj, Papinijan i Ulpijan, koji su svojim djelima interpretirali *iniuriu*. U Justinijanovom pravu *iniuria* sve više postaje delikt javnog prava, a predmet analize svakako će biti i *Corpus iuris civilis*, koji sistematizira i interpretira pravne norme povezane s ovim deliktom.

S druge strane, *iniuria* kao delikt više ne postoji u savremenom pravu. Pozitivno pravo Bosne i Hercegovine reguliše slične situacije kroz različite pravne norme koje se nalaze unutar krivičnog i građanskog prava. U savremenom pravnom okviru Bosne i Hercegovine, elementi *iniuriae* su razvrstani u različita krivična djela, a kazne koje su im propisane više su usmjerene na prevenciju krivičnih djela nego na kompenzaciju štete oštećenim stranama. Ovaj rad ima za cilj da analizira razlike između rimskog i savremenog pristupa poimanja i kažnjavanja djela poput tjelesnih ozljeda i klevete koja su postala predmet specifičnih normi i sankcija. Razlika je postoji i između samih krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini jer je kleveta u Republici Srpskoj kriminalizirana dok je na području Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine dekriminalizirana. Dekriminalizacija klevete koju je Bosna i Hercegovina sprovela između 2001. i 2003. godine predstavlja značajan korak ka usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim standardima, posebno s obzirom na član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Ovaj proces je omogućio veću slobodu izražavanja, što je od ključne važnosti za demokratizaciju društva. U okviru ovog rada biće razmatrana građanskopravna odgovornost za klevetu, koja je nakon dekriminalizacije postala centralno sredstvo zaštite časti i ugleda pojedinaca. Cilj je da se istraže pravni okviri koji regulišu građansku odgovornost za klevetu, kao i to kako zakonske odredbe pružaju ravnotežu između zaštite ličnih prava i slobode medija, čime se doprinosi jačanju pravne sigurnosti u društvu.

2. *Iniuria* u rimskom pravu

2.1. Zakonik XII ploča

„*Iniuria* je namjerna povreda tuđe osobnosti. Kao neimovinski delikt ona se sastoji u napadaju na tuđu pravnu osobnost s namjerom vrijeđanja. Ovamo spada napadaj na tjelesni integritet (realna *iniuria*) kao i svaka druga povreda časti ili slobode tako da u kasnijem pravu sva djela, koja spadaju pod pojam delikata, nose u sebi više ili manje značaj uvrede za oštećenog (realna i verbalna *iniuria*)“.¹ Prema mišljenju rimskog pravnika Ulpijana, delikt *iniuria* može se počiniti ili djelom ili riječima. Naime, djelom se smatra svaka fizička radnja, poput udarca rukom ili šakom, dok se riječima *iniuria* čini kada se bez fizičkog nasilja povrijedi čast ili dostojanstvo druge osobe.² Pojam *iniuriae* kao delikta podrazumijeva postojanje jednog od tri osnovna oblika povrede: fizičkog napada, verbalne uvrede ili povrede časti. Prema odredbama Zakonika XII ploča, *iniuria* je svaki protivpravan akt usmjeren na tjelesni integritet osobe. Izvorno, u Tablici VIII, stav 4 Zakonika XII ploča, *iniuria* se definira kao svaki protivpravni čin koji ima za cilj napad na tjelesnu sigurnost ili integritet pojedinca.³ U ovom kontekstu govorimo o *iniuria* u užem smislu, što podrazumijeva fizički napad na tijelo, poput udarca šakom, štapom, guranja i sličnih radnji.⁴ Međutim, kako izvori ukazuju, pojam *iniuriae* treba interpretirati u kontekstu stavova 2. i 3. iste tablice, jer oni proširuju razumijevanje ovog delikta. Stav 2. Tablice VIII predviđa situaciju u kojoj se neko nasilno osakati ili trajno onesposobi drugu osobu (*membrum ruptum*). U tom slučaju, zakon omogućava dobrovoljnu kompenzaciju između počinitelja i oštećenog, ali i primjenu taliona, tj. načela „oko za oko, zub za zub“, prema kojem se kazna mora izjednačiti s počinjenim deliktom.⁵ Tablica VIII, stav 3. odnosi se na širi pojam *iniuriae*, u kojem se uzimaju u obzir teže povrede, kao što su prelom kostiju (os *fractum*).⁶ Ovaj pravni okvir iz Zakonika XII ploča postavlja temelje za razumijevanje i kazneno sankcioniranje *iniuriae* u rimskom pravu, u kojem se različiti oblici povreda tjelesnog integriteta i časti tretiraju sa specifičnim pravnim posljedicama.

S obzirom da su postojale tri različite kazne za svaki od navedenih oblika *iniuriae*, kao i da je krug zaštićenih osoba bio različit, možemo reći da su u pitanju tri samostalna, ali međusobno povezana delikta.⁷ Za delikt *membrum ruptum*, odnosno napad na tjelesni integritet, kazna je bila privatna osveta prema principu taliona („oko za oko, zub za zub“), ukoliko oštećena strana nije prihvatila kompenzaciju koju je ponudila strana počinitelja. Ovaj princip se primjenjivao samo u slučaju kada su povrede bile

¹ Eisner, Bertol; Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948, str. 458.

² D. 47.10.1.1. *Iniuriam autem fieri Labeo ait aut re aut verbis: re, quotiens manus inferuntur: verbis autem, quotiens non manus inferuntur, convicium fit.*

³ Tab.VIII 4. *Si iniuria alteri faxsit, 25 poenae sunt.*

⁴ Stanojević, Obrad, *Rimsko pravo*, Magistrat, Sarajevo, 2000, str. 333.

⁵ Tab.VIII 2. *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto*

⁶ Tab.VIII 3. *Manu fustive is os fregit libero, CCC, si servo, CL poenam subito.*

⁷ Jaramaz-Reskušić, Ivana, *Iniuria u pretklasičnom rimskom pravu: pojam i zaštita*, Zbornik Pravnog fakultet Zagreb, 61, (2) 545-571, 2011, str. 549.

takve da su uzrokovale značajnu štetu na tijelu oštećene osobe. Za *os fractum*, odnosno prelom kostiju, kao i za *iniuriu* u užem smislu (fizičko nasilje ili napad), nije se primjenjivao princip taliona. U tim slučajevima počinitelj je bio obavezan platiti novčanu kaznu. Kazna za prelom kostiju (*os fractum*) bila je 300 asa u slučaju slobodnog čovjeka, dok je kazna za istu povredu robu iznosila 150 asa. Za *iniuriu* u užem smislu, kazna je iznosila 150 asa, bez obzira na to da li je počinitelj bio slobodan čovjek ili rob.⁸ Ove različite kazne, uz uvažavanje statusa počinitelja i oštećene strane, ukazuju na društvenu hijerarhiju i pravne norme rimskog društva, koje su jasno razgraničavale vrste povreda i odgovarajuće sankcije.

Prema odredbama Zakonika XII ploča postoje i dva slučaja netjelesnih povreda za koje je propisana smrtna kazna, *malum carmen incantare* i *occantare*. *Malum carmen incantare* predstavlja delikt koji podrazumijeva glasno izvikivanje uvredljivih pjesničkih stihova, dok *occantare* označava javno sramoćenje i ponižavanje osobe. Za oba ovog delikta bila je predviđena smrtna kazna, što ukazuje na ozbiljnost ovih radnji u rimskom društvu.⁹ Međutim, s obzirom na to da je postupak odgovornosti i kažnjavanja za ove delikte bio pokrenut po službenoj dužnosti, oni se ne mogu svrstati pod pojam *iniuriae* u predklasičnom pravu, jer *iniuria* kao delikt privatnog prava podrazumijeva odgovornost koja nastaje na inicijativu oštećene strane. Naime, *iniuria* se odnosila na povrede koje su imale privatnu prirodu i bile su usmjerene na zaštitu ličnih prava i imovine pojedinca, dok su delikti *malum carmen incantare* i *occantare* imali javni karakter, a njihova sankcija bila je predviđena za zaštitu društvenog reda i ugleda, što ih svrstava u kategoriju javnih delikata.¹⁰ Ovaj razmak u prirodi delikta ukazuje na razlike između privatnih i javnih delikata u rimskom pravu, pri čemu je odgovornost za *iniuriu* bila u nadležnosti oštećene strane, dok su delikti poput *malum carmen incantare* i *occantare* bili procesuirani u interesu društva i države.

2.2. Pretorski edikti

Aktivnost pretora bila je od izuzetnog značaja za razvoj honorarnog prava. Pretor je, tumačenjem i prilagođavanjem normi strogog *ius civile*, stvarao nova pravila i pružao pravnu zaštitu subjektima prava u određenim oblastima. Ovu ulogu pretora pratimo i u krivičnom pravu, uključujući promjene vezan za delikt *iniuria*, gdje je pretor omogućio fleksibilniju primjenu prava i efikasniju zaštitu oštećenih.

Pretor je krajem 3. i početkom 2. stoljeća p.n.e. donio posebni edikt kojim je definirao pojam *iniuriae*, odnosno pojam realne *iniuriae*. Nakon toga, pretor je donio i dodatne edikte kojima je pojam *iniuria* proširen i obuhvatio uvrede časti i ugleda.¹¹ Tekst općeg edikta (*Edictum generale de iniuriis aestimandis*) propisivao je da tužitelj u

⁸ Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligation: Roman Foundations of the Civilian Traditions*, Oxford University press, 1996, str. 1051.

⁹ *Si quis occentassit quod alteri flagitum faciat. Cum perpauca res capite sanxissent, in his hanc quoque sancendam putaverunt: si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitumve alteri.* Romac, Ante, *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973, str. 24.

¹⁰ Horvat, Marijan, *op.cit.* str. 459.

¹¹ Vidjeti više: Jaramaz-Reskušić, Ivana, *op.cit.*

postupku za *iniuriu* mora obrazložiti koju vrstu *iniuriae* je pretrpio te postaviti maksimalnu visinu štete. Dominantno mišljenje u literaturi je da se opći edikt odnosio isključivo na manje lične povrede, odnosno na *iniuriu* u užem smislu, dok su ozbiljniji oblici *iniuriae*, odnosno ostali oblici napada, bili regulirani kasnije donesenim posebnim ediktima.¹²

Najznačajnija promjena uvedena općim ediktom bila je *actio iniuriarum aestimatoria*, tužba kojom je određeno da će sudac u svakom konkretnom slučaju utvrditi visinu novčane kazne.¹³ Ova tužba bila je sastavljena *in bonum et aequum*, odnosno prema principima pravednosti i razumnosti, i povlačila je za sobom infamiju (gubitak ugleda).¹⁴ Pretor je omogućio oštećenoj strani da samostalno odluči koji oblik *iniuriae* je počinjen i koji oblik zaštite traži, a sudac će na temelju toga odrediti visinu kazne. Međutim, u slučajevima težih oblika *iniuriae*, pretor je vršio procjenu visine novčane kazne. Sudac je, u tom slučaju, imao mogućnost dosuditi manji iznos kazne, ali zbog autoriteta pretora, takvi slučajevi su bili rijetki.¹⁵ Ovaj sistem omogućio je veću fleksibilnost u kažnjavanju povreda časti i ugleda, dok je istovremeno omogućio oštećenima da odluče koji oblik zaštite traže, pod uvjetom da je sudac zadržao autoritet u određivanju odgovarajuće kazne.

Actio iniuriarum aestimatoria bila je lična tužba penalnog karaktera, te se nije mogla prenijeti na nasljednike, niti s aktivne niti s pasivne strane.¹⁶ Iako je kazna za delikt bila novčana kazna nisu je rimski pravници smatrali dijelom imovine tužitelja u slučaju njegove smrti.¹⁷

Već smo spomenuli da se pod pojmom *iniuria* u ovom periodu podrazumijevala i realna (fizička) *iniuria*, ali i verbalna *iniuria*. Verbalna *iniuria* smatrala se svakom uvredom nečijeg dostojanstva ili bilo kakvom sramotom koja je počinjena prema osobi. Primjer verbalne *iniuriae* bio je situacija u kojoj bi slobodnog čovjeka nazvali robom, što je u to vrijeme bila velika uvreda.¹⁸

Specijalni edikti koji su proširili pojam *iniuriae* na različite oblike uvrede časti i ugleda obuhvatali su sljedeće¹⁹:

- *Edictum de convincium*. *Convincium* predstavlja javno vikanje od strane grupe ljudi s ciljem da se određena osoba izvrgne infamiji ili odmazdi.²⁰ Ulpijan navodi da je *convincium iniuriam esse*, pozivajući se na mišljenje Labea, koji potvrđuje da je ovaj

¹² Vidjeti više: Descheemaeker, Eric; Scott, Helen, *Iniuria and comon law*, Hart publishing, 2014.

¹³ Baron, Julius, *Institucije rimskog prava*, preveo Milivoj Šrepel, Bibliografski zavod, Zagreb, 1925, str. 252.

¹⁴ Salkovski, Karl, *Institucije sa istorijom rimskog privatnog prava*, preveli Milan Milovanović i Andra Đorđević, Državna štamparija Kraljevine Srbije, 1894, str. 428.

¹⁵ Stanojević, Obrad, *Gaj institucije*, Nolit, Beograd, 1982, str. 242.

¹⁶ Jaramaz-Reskušić, Ivana, *op.cit.* str. 558.

¹⁷ D 47.10.28. *Iniuriarum actio i bois nostris non computatur, antequam litem contestemur*.

¹⁸ Sirks, A. J. B., Delicts, Johnston D., *The Cambridge Companion to Roman Law*, New York, 2015, str. 254- 255.

¹⁹ Horvat, Marijan, *op.cit.* str. 460.

²⁰ Jaramaz-Reskušić, Ivana, *op.cit.* str. 360.

oblik ponašanja oblik *iniurie*.²¹ U ovom slučaju, riječ je o posebnom obliku klevete koji je povezan s deliktom *occentare* iz Zakonika XII ploča. Prema Ulpijanu, da bi verbalna uvreda bila *convincium*, galama je morala biti u prisustvu većeg broja ljudi i usmjerena protiv određene osobe. Tužba je mogla biti podignuta ako je galama bila usmjerena na moralne standarde zajednice, s ciljem izlaganja osobe javnom sramoćenju.²² Na primjer, ako bi se grupa ljudi okupila ispred nečije kuće s ciljem da galamom ukaže na njen dug ili ako bi se organizirala demonstracija protiv sudije s ciljem zastrašivanja, pretor bi u svakom konkretnom slučaju procjenjivao da li je došlo do povrede moralnih normi.²³

- *Edictum de adtemptata pudicitia*. Delikt podrazumijeva napad na čast poštene žene ili nedorasle osobe.²⁴ Žena je bila zaštićena na javnim mjestima, te se uvijek kretala u društvu pratioca, a uvrede ili napadi na takvu ženu, uključujući odvođenje njenog pratioca, bili su posebno kažnjavani.²⁵
- *Edictum ne quid infamandi causa fiat*. Delikt koji podrazumijeva i obuhvata svaku radnju koja nekog dovodi u sramotu. *Infamandi causa factum* se razlikuje od drugih oblika *iniuriae* jer je ključni element za odgovornost počinitelja subjektivna namjera uvrede.²⁶ Rimljani su izuzetno cijenili čast i ugled, pa je raspon ponašanja koji spada u ovaj delikt bio vrlo širok. Kao primjer, zlonamjerno korištenje žalobne odjeće ili puštanje brade u neurednom stanju moglo je predstavljati delikt prema ovom ediktu.²⁷ Prema mišljenju Ulpijana, ovaj delikt podrazumijeva bilo koju radnju poduzetu s namjerom da se neko okleveta, a pretor je zahtijevao precizno opisivanje radnje tuženog kako bi odlučio o osnovanosti tužbe.²⁸ Klasični pravnici navode primjere

²¹ D.47.10.15,4. *Qui adversus bonos mores convincium cui fecisse cuiusve opera factum esse dicetur, quo adversus bonos mores convincium fieret in eum iudicium dabo.*

²² Zimmermann, Reinhard, *op.cit.* str. 1054.

²³ Vidjeti više Descheemaeker, Eric; Scott, Helen, *op.cit.*

²⁴ Gai 3.220. *Iniuria autem committitur non solum cum quis pugno aut fuste percussus vel etiam verberatus erit.... Sive quis matrem familias aut praetextatum adsectatus fuerit, et denique aliis pluribus modis.*

²⁵ Stanojević, Obrad, 2000, *op.cit.* str. 334.

²⁶ https://scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1021-545X2018000200002 (datum pristupa 05.01.2025.)

²⁷ Zimmermann, Reinhard, *op.cit.* str. 1056.

²⁸ D. 47.10.15,28. *Quod ait praetor: „Si quis adversus ea fecerit, prout quaque re erit, animadvertam“, sic intellegendum est, ut plenior esset praetoris animadversio, id est ut quodcumque eum moverit vel in persona eius qui agit iniuriarum actionem vel eius adversus quem agit vel etiam in re ipsa, in qualitate iniuriae, non audiat eum qui agit.*

D. 47.10.15, 27. *Generaliter vetuit praetor quid ad infamiam alicuius fieri. Proinde quodcumque quis fecerit vel dixerit, ut alium infamet, erit actio iniuriarum. Haec autem fere sunt, quae ad infamiam alicuius fiunt: ut puta ad invidiam alicuius veste lugubri utitur aut squalida, aut si*

kada je ovaj delikt mogao biti počinjen, poput slučaja hipotekarnog vjerovnika koji prodaje stvari, iako zna da dug ne postoji, samo da bi stvorio pogrešan dojam o insolventnosti dužnika i njegovoj infamnosti.²⁹

Ovi specijalni edikti proširuju pojam *iniuriae* na različite oblike povrede časti i ugleda, uključujući verbalne uvrede i sramoćenje, te omogućavaju veću pravnu zaštitu ličnih prava. Edikti jasno definiraju radnje koje povređuju moralne norme i čast, čime su utvrđene granice odgovornosti za počinitelje tih delikata.

Postojao je edikt koji se odnosio na delikt prebijanja ili mučenja tuđeg roba. Prema ovom ediktu, onaj ko je pretukao tuđeg roba protivno dobrim običajima ili bez naredbe njegovog gospodara mogao je biti tužen, a protiv njega bi se pokrenuo postupak u kojem bi se utvrdilo o kojem deliktu se radi. Kod ovog delikta nije bila bitna uvreda ili povreda samog roba, jer on nije bio subjekat prava, već je fokus bio na činjenici da je delikt počinjen prema gospodaru roba. Radnja je morala biti *contra bonos mores* (protiv dobrih običaja). Ovaj delikt se naziva posrednom *iniuriom*, jer je povreda izvršena prema osobi koja ima prava, a ne prema samom robu.³⁰

2.3. Dalji razvoj delikta *iniuria*

Lex Cornelia de iniuriis je Sulin zakon donesen 81.g.p.n.e. koji je sadržavao i odredbe o težim oblicima *iniuriae*. Oštećena strana je mogla podnijeti tužbu iz tri razloga: ukoliko je udarena, bičevana ili je neko u njenu kuću ušao silom.³¹ Teži oblik *iniuriae* počinjen je na osnovu samog čina: ako je neko prebijen bičem ili batinama, prema mjestu: u pozorištu ili na forumu, prema ličnosti: *iniuria* učinjena magistratu ili senatoru od strane osobe nižeg društvenog sloja.³² Dakle teži oblici *iniuriae* bili su određeni prema četiri kriterija: *ex loco* (prema mjestu počinjenja djela), *ex tempore* (prema vremenu kada je delikt počinjen), *ex persona* (prema osobi na kojoj je djelo počinjeno) i *ex facto* (prema samoj radnji).

Ako neko napiše, sastavi ili objavi knjigu s ciljem nanošenja sramote nekome, čak i ako to učini pod tuđim imenom ili anonimno, zakon omogućava da se pokrene postupak, i ako je osuđen, ta osoba će postati nesposobna za javne funkcije prema ovom

barbam demittat vel capillos submittat, aut si carmen conscribat vel proponat vel cantet aliquod, quod pudorem alicuius laedat.

²⁹ Primjer je i dopušena tužba protiv najmodavca koji je zapečatio kuću odsutnog najmoprimca samo da bi ga prikazao kao insolventnu osobu ali i odbjegli. Jaramaz-Reskušić, Ivana, *op.cit.* str. 564.

³⁰ Zimmermann, Reinhard, *op.cit.* str. 1056.

³¹ D.47.10.5. *Lex itaque cornelia ex tribus causis dedit actionem: quod quis pulsatus verberatusve domusve eius vi introita sit. Apparet igitur omnem iniuriam, quae manu fiat, lege Cornelia contineri.*

³² Gai 3.225. *Atrox autem iniuria aestimatur vel ex facto, veluti si quis ab aliquo vulneratus aut verberatus fustibusve caesus fuerit; vel ex loco, veluti si cui in theatro aut in foro iniuria facta sit; vel ex persona, veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, vel senatori ab humili persona facta sit iniuria.*

zakonu.³³ Ista kazna primjenjuje se i na onog ko objavi epigrame ili bilo šta drugo što može nanijeti štetu nečijem ugledu: takođe, i na onog ko je omogućio da se nešto kupi ili proda, a što nanosi štetu.³⁴ Iz navedenih odlomaka Ulpijanovog teksta možemo zaključiti da se izričite kazne za *iniuriu* po ovom zakonu nisu propisivale, ali je općeprihvaćeno mišljenje da se radi o novčanim kaznama čiju je visinu, u zavisnosti od oblika delikta, određivao sudac. Osim toga, u dva slučaja je zakon predviđao da sudac može tuženom izreći sankciju intestabiliteta odnosno umanjiti mu građansku čast i proglasiti infamnim. Takve situacije su u slučaju sastavljanja sramotnog teksta o nekome ili bilo čega što može nanijeti štetu ugledu druge osobe.

Prema navedenom zakonu oštećeni je imao mogućnost izbora da li će podnijeti krivičnu tužbu ili civilni *actio iniuriarum*.³⁵ Oštećena strana je mogla i dalje podnijeti pretorsku *actio iniuriarum aestimatoria* ali je nije mogla spajati sa *actio iniuriarum ex lege Corneliae*. *Actio iniuriarum ex lege Corneliae* nije se mogla podnijeti protiv roba, a sudac nije mogla biti osoba koja je sa oštećenim u rodbinskim ili tazbinskim vezama. Osim toga, ovu tužbu mogao je podnijeti i sam *filius familias* ali ne i kćerka niti supruga, a *pater familias* je podnosio tužbu samo u svoje ime.³⁶ Osoba koja je u građanskom postupku osuđena zbog uvrede i kojoj je određeno plaćanje novčane kazne, postajala je time i infamna.³⁷

Nakon donošenja *Lex Cornelia de iniuriis* povrede počinjene iz nehata smatrane su deliktom *iniuria*. *Iniuria* je podrazumijevala povredu ličnosti neovisnu o namjeri počinitelja, jer se uzimao kao bitan elemenat uspjeh koji je počinitelj ostvario. Također, uveden je javni postupak pred krivičnim sudom koji je i dalje pokretan po zahtjevu oštećenika, a novčana kazna išla je u korist oštećene strane.

Lex Cornelia de iniuriis značajno je proširila i detaljno regulirala odgovornost za povrede časti i ugleda, uvođenjem jasnih kriterija za određivanje težine delikta, mogućnosti izbora između krivičnog i civilnog postupka, te sankcija koje su uključivale novčane kazne i infamiju.

Dalje promjene u reguliranju delikta *iniuria* vezuju se za djelatnost klasičnih rimskih pravnika, koji su dali značajan doprinos u oblikovanju shvatanja ovog delikta. „*Iniuria* je prema shvaćanju klasičnih pravnika općenito obuhvaćala svako djelovanje i svako držanje (i propust) kojim se izražava namjerno vrijeđanje ili omalovažanje tuđe osobe“.³⁸ *Animus iniuriandi* je subjektivni elemenat koji postaje ključan u odlučivanju da li je počinjena *iniuriae* i koji oblik *iniuriae* je u pitanju. Međutim, tužitelju je često bilo

³³ D. 47.10.5, 9. *Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem scripserit composuerit ediderit dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret, etiamsi alterius nomine ediderit vel sine nomine, uti de ea re agere liceret et, si condemnatus sit qui id fecit, intestabilis ex lege esse iubetur.*

³⁴ D. 47.10.5,10. *Eadem poena ex senatus consulto tenetur etiam is, qui epigrammata aliudve quid sine scriptura in notam aliquorum produxerit: item qui emendum vendendumve curaverit.*

³⁵ Salkovski, Karl, *op.cit.* str. 428.

³⁶ Jaramaz-Reskušić, Ivana; Pavičić, Matko, *Iniuria u rimskom pravu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.18, broj 1/2011, 221-254, str. 236.

³⁷ *Iniuriarum ciuili ter damnatu eiusque aestimationem inferre iussus famosus efficitur.* Romac, Ante, *Julije Paulo Sentancije*, Latina et Graeca, Zagreb, 1989, str. 188.

³⁸ Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, Zagreb, 2007, str. 385.

otežano dokazivanje namjere (*animus*), dok je tuženi mogao nastojati dokazivati da nije imao takvu namjeru.³⁹

Prema mišljenju klasičnih pravnika, povrede tuđe ličnosti mogu se razvrstati u pet glavnih skupina⁴⁰:

- *Iniuria* počinjena riječima, fizičkim napadima ili upotrebom ljekova. Ova vrsta *iniuriae* uključuje verbalne uvrede, fizičke napade (poput udaranja šakom, štapom ili bičem), pa čak i upotrebu ljekova ili drugih supstanci s ciljem izazivanja duševne bolesti. Rimski pravnik Labeo smatra da je moguće pokrenuti tužbu za uvredu čak i kada neko koristi supstance koje mogu pomutiti um druge osobe.⁴¹
- *Iniuria* koja obuhvata nasilno djelovanje kako bi se onemogućilo ostvarivanje prava neke osobe. Kao primjere rimski pravnici navode namjerno hapšenje neke osobe kao da je rob bjegunac. Prema ovom zakonu, slobodna osoba koja je slučajno uhvaćena kao odbjegli rob imala je pravo podnijeti tužbu za *iniuria* protiv osobe koja ju je pogrešno tretirala.⁴²
- *Iniuria* koja obuhvata uvredu časti i ugleda rimskog građanina od pisanja nekog teksta do javnog i glasnog vrijeđanja. U ovom kontekstu jasno se pravi razlika između običnog glasnog izgovaranja reči i stvarne uvrede, naglašavajući da samo ono što narušava društvene norme (dobri običaji) i ima za cilj da nanese štetu ili sramotu drugoj osobi, može biti zakonski kažnjeno kao uvreda.⁴³
- *Iniuria* koja podrazumijeva praćenje *mater familias* ili nedorasle osobe kao i namjerno odvođenje njihove pratnje. Ovaj oblik *iniuriae* odnosio se na zaštitu časti žena i maloljetnika, koji su u rimskom društvu imali posebnu zaštitu, a svaka radnja koja je ometala tu zaštitu smatrana je *iniuriom*.⁴⁴
- *Iniuria* koja obuhvata svaku radnju koja je direktno ili indirektno usmjerena protiv neke osobe, odnosno njene časti i ugleda.

³⁹ Zimmermann, Reinhard, *op.cit.* str. 1060.

⁴⁰ Jaramaz-Reskušić, Ivana; Pavičić, Matko, *op.cit.* str. 237-239.

⁴¹ D.47.10.15, pr. *Item apud Labeonem quaeritur, si quis mentem alicuius medicamento aliove quo alienaverit, an iniuriarum actio locum haberet. Et ait iniuriarum adversus eum agi posse.*

⁴² D.47.10.22. *Si liber pro fugitivo adprehensus erit, iniuriarum cum eo agit.*

⁴³ D.47.10.15, 2. *Convicium iniuriam esse Labeo ait.* D.47.10.15, 3. *Convicium autem dicitur vel a concitatione vel a conventu, hoc est a collatione vocum.* D.47.10.15, 4. *Cum enim in unum complures voces conferuntur, convicium appellatur quasi convocium. Sed quod adicitur a praetore „adversus bonos mores“ ostendit non omnem in unum collatam vociferationem praetorem notare, sed eam, quae bonis moribus improbat quaeque ad infamiam vel invidiam alicuius specatret.*

⁴⁴ D.47.10.15, 22. *liud est appellare, aliud adsectari: appellat enim, qui sermone pudicitiam adtemptat, adsectatur, qui tacitus frequenter sequitur: adsiduo enim frequentia quasi praebet nonnullam infamiam.*

„Carsko je doba pošlo putem, koji je udarila *L. Cornelia*: svatko koga bi stigla *iniuria*, mogao je birati *actionem iniuriarum aestimatoria* ili javnu (*extra ordinem*) kaznu uvreditelja“.⁴⁵ U postklasičnom periodu, delikt *iniuria* i dalje je mogao biti kažnjen u javnom krivičnom postupku kao *crimina publica*, iako je građanskopravna zaštita oštećene osobe i dalje dominirala.

Justinijanove Institucije definiraju *iniuriu* kao svaki postupak koji je protivzakonit, bilo da se manifestira kao fizički napad, verbalna uvreda, oduzimanje imovine ili bilo koji drugi način nanošenja štete časti i ugledu osobe. Pored toga, *iniuria* se može nanijeti ne samo direktno, već i kroz potomke, ženu ili robove, ako je uvreda usmjerena prema njima i ima uticaja na osobu koja ih kontrolira. Iako robovi nisu mogli biti direktno oštećeni *iniuriom*, smatralo se da im je učinjena šteta ako je povrijeđena čast njihovog vlasnika. Tužbe za *iniuriu* mogle su biti građanske, kada se šteta procjenjivala, a kazna određivala prema težini uvrede, ili krivične, kada su sankcije bile predviđene zakonom. Kazna je zavisila od različitih okolnosti, kao što su društveni status uvrijeđene osobe, mjesto na kojem se uvreda desila i priroda djela. Na osnovu tih faktora, zakon je prepoznavao različite stepene težine uvreda, uzimajući u obzir status osobe koja je pretrpjela *iniuriu*, kao što su magistrati, senatori ili obični građani. U postklasičnom pravu, oštećeni je imao mogućnost izbora između krivičnog (*criminaliter agere*) i građanskog (*civiliter*) postupka. Ipak, postojala je praksa da se teži oblici *iniuriae* kažnjavaju u javnom postupku *extra ordinem*, dok su blaži slučajevi tretirani kao privatni delikti.⁴⁶

Postoji značajan broj dokaza koji sugeriraju da se *iniuria*, u postklasičnom pravu, smatrala javnim deliktom, a postupak za njen utvrđivanje često se vodio u okviru javnog krivičnog postupka. Hermogenijanov odlomak jasno ukazuje na to da se odgovornost za *iniuriu* utvrđivala putem *extra ordinem* postupka, pri čemu je kazna zavisila od položaja počinitelja.⁴⁷ Prema tumačenju Paulovih Sentencija, može se zaključiti da nije bilo odvojenih postupaka (građanskog i krivičnog), već se radilo o jednom kognicionom postupku koji je završavao novčanom kaznom. Dioklecijanove konstitucije pokazuju da *iniuria* postepeno gubi svoj privatnopravni karakter i postaje delikt javnog prava, što dodatno potvrđuje njen prelazak u javni domen.⁴⁸

⁴⁵ Baron, Julius, *op.cit.* str. 252.

⁴⁶ I. 4.4.10. *In summa sciendum est de omni iniuria eum qui passus est posse vel criminaliter agere vel civiliter: et si quidem civiliter agatur, aestimatione facta secundum quod dictum est, poena imponitur. sin autem criminaliter, officio iudicis extraordinaria poena reo irrogatur: hoc videlicet observando, quod Zenoniana constitutio introduxit, ut viri illustres quique supra eos sunt et per procuratores possint actionem iniuriarum criminaliter vel persequi vel suscipere, secundum eius tenorem qui ex ipsa manifestius apparet.*

⁴⁷ D.47.10.45. *De iniuria nunc extra ordinem ex causa et persona statui solet. Et servi quidem flagellis caesi dominis restituuntur, liberi vero humilioris quidem loci fustibus subiciuntur, ceteri autem vel exilio temporali vel interdictione certae rei coercentur.*

⁴⁸ Jaramaz-Reskušić, Ivana; Pavičić, Matko, *op.cit.* str. 250-252.

3. Pozitivno pravo Bosne i Hercegovine

3.1. Krivično zakonodavstvo

Krivično zakonodavstvo Bosne i Hercegovine ne prepoznaje institut *iniuriae* u svom izvornom smislu, kako je to bio slučaj u rimskom pravu. Iako u rimskom postklasičnom pravu delikt *iniuria* postaje delikt javnog prava, koji se kažnjava u krivičnom postupku, u savremenom krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine elementi *iniuriae* su razvrstani u specifična krivična djela, za koja su predviđene odgovarajuće sankcije. U ovom kontekstu, važno je razlikovati tjelesne ozljede, koje se smatraju realnom *iniuriom*, od klevete, koja predstavlja verbalnu *iniuriu*.

U Bosni i Hercegovini krivična djela tjelesnih ozljeda regulisana su Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine⁴⁹, Krivičnim zakonom Republike Srpske⁵⁰ i Krivičnim zakonom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine⁵¹ a kvalifikovana se kao krivična djela protiv života i tijela. U tom smislu, može se napraviti paralela sa rimskim pravom, gdje su takva djela bila obuhvaćena pojmom realne *iniuriae*. Međutim, ključna razlika između rimskog prava i savremenog zakonodavstva Bosne i Hercegovine leži u načinu pokretanja postupka: dok je u rimskom pravu postupak započinjao na zahtjev oštećene strane podnošenjem tužbe, u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine primjenjuje se načelo oficijelnosti, prema kojem krivično gonjenje pokreće nadležni državni organ po službenoj dužnosti, nezavisno od volje oštećene strane.⁵² Također, u rimskom pravu kazna za delikt *iniuria* zavisila je od slobodne ocjene sudije i obično se izricala u formi novčane kazne koja se isplaćivala oštećenoj osobi. Nasuprot tome, u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine svako krivično djelo ima određenu sankciju koja nije usmjerena na nadoknadu štete oštećene strane. Svrha kažnjavanja u pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine jeste da se spriječi počinitelj da ponovo počini krivično djelo i da se utiče na druge da ne čine krivična djela.⁵³

U pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine krivična djela koja imaju slična obilježja kao realna *iniuria* u rimskom pravu su :

- Tjelesna povreda. (1) Ko drugoga tjelesno povrijedi ili mu naruši zdravlje, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. (2) Ako je povreda iz stava 1. ovog člana nanesena oružjem, opasnim oruđem ili drugim sredstvom podobnim da

⁴⁹ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine „Sl. novine F BiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023

⁵⁰ Krivični zakonik Republike Srpske „Sl.glasnik RS“, br.64/2017,104/2018 – odluka US, 15/2021,89/2021, 73/2023, „Sl.glasnik BiH, br.9/2024 – odluka US.

⁵¹ Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, „Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“ br.19/2020, prečišćeni tekst 3/2024, 14/2024.

⁵² Sijerčić-Čolić, Hajrija, *Krivično procesno pravo, Knjiga I, krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje*, peto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet, Sarajevo, 2019, str. 95.

⁵³ Babić, Miloš; Marković, Ivanka, *Krivično pravo opšti dio*, peto izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka, 2015, str. 317.

tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.⁵⁴

- Teška tjelesna ozljeda. (1) Ko drugoga teško tjelesno ozlijedi ili mu zdravlje teško naruši, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovog člana učini prema bračnom partneru ili osobi s kojom živi u izvanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina. (3) Ko drugoga tjelesno ozlijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je zbog toga doveden u opasnost život ozljeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oslabljen koji važan dio njegova tijela ili koji važan organ, ili je prouzrokovana trajna nesposobnost za rad ozljeđenog ili trajno i teško narušenje njegova zdravlja ili unakaženost, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.⁵⁵
- Laka tjelesna ozljeda. (1) Ko drugog lako tjelesno povrijedi ili mu zdravlje lako naruši, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine. (2) Ko krivično djelo iz stava 1. ovoga člana učini prema bračnom partneru ili licu s kojom živi u vanbračnoj zajednici ili roditelju svog djeteta s kojim ne živi u zajednici, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.⁵⁶

Poseban oblik *iniuriae* bio je i neovlašteni ulazak u tuđu kuću. U pozitivnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine takva radnja predstavlja krivično djelo narušavanje nepovredivosti doma za koji je propisana krivična sankcija i krivično gonjenje po službenoj dužnosti. Radnja tog krivičnog djela određena je kao neovlašteni ulazak u tuđi dom ili zatvorene prostorije ili neudaljavanje iz doma na zahtjev ovlaštenika.⁵⁷

Bosna i Hercegovina je 2001- 2003. godine postala prva zemlja bivše Jugoslavije koja je izvršila dekriminalizaciju klevete donošenjem Zakona o zaštiti od klevete na entitetskim nivoima vlasti. Ovaj korak bio je dio procesa prilagođavanja domaćeg zakonodavstva međunarodnim standardima, a jedan od ključnih razloga za dekriminalizaciju klevete jeste mišljenje da je naknada štete adekvatna sankcija za počinjenu klevetu i uvredu, umjesto krivične sankcije.

Kada govorimo o verbalnoj *iniurii* u kontekstu rimskog prava, potrebno je analizirati odredbe izmijenjenog Krivičnog zakonika Republike Srpske, jer je prema ovom zakonodavnom okviru kleveta okarakterisana kao krivično djelo. S druge strane, na području Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kleveta je i dalje dekriminalizirana.

⁵⁴ Krivični zakonik Republike Srpske, član 131. st.1 i 2.

⁵⁵ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 172. stav 1, 2 i 3.

⁵⁶ Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, član 170. stav 1 i 2.

⁵⁷ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 184.

Iako su postojali brojni argumenti koji ne idu u prilog kriminalizaciji klevete, izmjenama krivičnog zakonodavstva kleveta je ponovo određena kao krivično djelo. Pitanje dekriminalizacije ili kriminalizacije klevete nije bilo glavno istraživačko pitanje ovog rada, ali ukratko ćemo spomenuti neke od ključnih argumenata protiv kriminalizacije klevete. Naime, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope, u svojoj Rezoluciji 1577 (2007), izrazila je stav o potrebi dekriminalizacije klevete. Osim toga, važno je uzeti u obzir pravo na slobodu izražavanja, koje je zajamčeno Ustavom Bosne i Hercegovine, kao i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, koja može biti ugrožena kaznenim gonjenjem za klevetu.

Krivična djela protiv časti i ugleda obuhvataju nekoliko dijela prema Zakonu, sa specifičnim kaznama:

- Kleveta. Ko o drugom licu iznosi ili prenosi nešto neistinito, znajući da je to neistinito, i na taj način pričinu štetu ugledu i časti tog lica. Kazne su novčane, i mogu biti u rasponu od 1.000 KM do 6.000 KM, u zavisnosti od ozbiljnosti djela, posljedica i medija putem kojeg je izvršeno.⁵⁸
- Iznošenje ličnih i porodičnih prilika Ako neko iznosi informacije o ličnom ili porodičnom životu druge osobe koje mogu naškoditi njegovoj časti i ugledu, kaznit će se novčano. Opet, visina kazne zavisi od medija i težine posljedica, a kazna može biti od 1.000 KM do 6.000 KM. Istinitost ili neistinitost onog što se iznosi iz ličnog ili porodičnog života se ne dokazuje.⁵⁹
- Javno izlaganje poruzi zbog pripadnosti određenoj rasi, vjeri, nacionalnosti Osoba koja javno iznosi prezir prema nekome zbog njegove rase, vjere ili druge lične karakteristike bit će kažnjena novčanom kaznom od 2.000 KM do 6.000 KM.⁶⁰

Nema krivičnog djela ako je neistinitost iznesena u kontekstu nauke, umjetnosti, novinarstva ili u vršenju zakonitih dužnosti, osim ako nije učinjeno s namjerom omalovažavanja.⁶¹ Gonjenje za klevetu ili iznošenje ličnih informacija preduzima se po prijedlogu oštećene strane, a u slučaju smrti oštećenog, gonjenje može pokrenuti njegov bračni partner, bliski srodnici ili osoba koja je sa njim živjela.⁶²

⁵⁸ Krivični zakonik Republike Srpske, član 208a. stav 1,2 i 3.

⁵⁹ Krivični zakonik Republike Srpske, član 208b. stav 1,2,3 i 4.

⁶⁰ Krivični zakonik Republike Srpske, član 208v.

⁶¹ Krivični zakonik Republike Srpske, član 208g.

⁶² Krivični zakonik Republike Srpske, član 208d. stav 1 i 2.

3.2. Građanskopravna odgovornost za klevetu

Zakon o zaštiti od klevete, donesen na entitetskim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini u periodu od 2001. do 2003. godine, na sličan način reguliše ovu materiju u svim entitetima. Umjesto prethodne krivičnopravne odgovornosti za klevetu, uvedena je građanskopravna odgovornost. Glavni cilj dekriminalizacije klevete i donošenja ovog zakona bio je omogućiti veću slobodu izražavanja medija, čime bi se doprinijelo većoj demokratizaciji društva. Također, cilj je bio i usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa evropskim standardima, posebno onim izraženim u članu 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, kao i u praksi Evropskog suda za ljudska prava.⁶³ Članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama svakome se fizičkom i pravnom licu garantuje sloboda izražavanja, pri čemu se štiti svako izražavanje uključujući političko, komercijalno, umjetničko kao i svako drugo izražavanje. Zakon je utemeljen na preporukama Vijeća Evrope i njime se nastoji uspostaviti balans između slobode izražavanja i zaštite ugleda i dostojanstva ličnosti.⁶⁴ „Usvajanjem zakona kojima je dekriminalizirana kleveta u Bosni i Hercegovini, sav teret zaštite prava na čast i ugled prebačen je na teren građanskog prava, odnosno na građanskopravna sredstva zaštite ličnosti. Prve presude utemeljene na zakonima o zaštiti od klevete donesene su tokom 2004. godine“.⁶⁵

Prema zakonu kleveta se definiše kao radnja nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili prenošenjem neistinitih činjenica identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu.⁶⁶ „Predmet prenošenja ili iznošenja mogu biti samo tvrdnje koje se odnose na određeni događaj, objektivna stanja, radnje, pojave i slično čija se istinitost može objektivno utvrđivati i ocjenjivati, dok se tvrdnje koje predstavljaju samo vrijednosne sudove ne mogu smatrati klevetom“.⁶⁷ Kada je u pitanju pasivna legitimacija Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine određuje da je svako lice odgovorno za klevetu. Osim toga, propisana je posebna odgovornost za klevetu u sredstvima javnog informisanja za autora, urednika i izdavača tog sredstva informisanja.⁶⁸

⁶³ <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)

⁶⁴ Veladžić, Nevzet; Mujkić, Anita, *Dekriminalizacija klevete u pravnoj regulativi Bosne i Hercegovine s posebnim aspektom na naknadu štete*, Arhiv za pravne i društvene nauke, Vol 4 No.1, 90-104, 2022, str. 95.

⁶⁵ Vidjeti više: Čolaković, Maja; Bubalo, Lana, *Građanskopravna odgovornost za klevetu u sudskoj praksi Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova dvanaesto međunarodno savjetovanje „Aktuelnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Neum, 20, 21 i 22. lipnja 2014.

⁶⁶ Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, „Sl.novine F BiH“ br. 59/2002, 19/2003 i 73/2005, član 4. Zakon o zaštiti od klevete Brčko distrikta Bosne i Hercegovine Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 14/2003 član 4.

⁶⁷ <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)

⁶⁸ Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, član 6. stav 1,2 i 3. Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, član 6. stav 1,2 i 3.

Zakoni normiraju da se odgovornost za štetu učinjenu iznošenjem ili pronošenjem neistinitog izražavanja zasniva na krivici štetnika, odnosno na namjeri ili nepažnji.⁶⁹ Zakon je propisao i određene izuzetke od odgovornosti: ako je izražavanjem izneseno mišljenje ili ako je to izražavanje istinito a netačno samo u nebitnim elementima; ako je štetnik po zakonu obavezan da iznosi izražavanje; ako je iznošenje/prenošenje bilo razumno.⁷⁰ U ovom trećem slučaju sud će uzeti u obzir način, vrijeme i oblik prenošenja, dobronamjernost, činjenicu da li iznošenje predstavlja objektivnu informaciju, da li se odnosi na pitanja iz privatnog ili javnog života oštećenog.⁷¹

Ko drugome prouzrokuje štetu dužan ju je nadoknaditi. Odgovornost za štetu zasniva se na principu objektivne odgovornosti i u ovom odnosu postoje dvije strane, oštećena strana i štetnik.⁷² Obeštećenje treba da bude u srazmjeri sa nanesenom štetom ugledu oštećenog i određuje se isključivo radi naknade štete. U svakom slučaju s obzirom da je u pitanju građanskopravni postupak obeštećenja odnosi se na plaćanje novčanog iznosa na ime naknade štete, koja može biti materijalna i nematerijalna. Prama Zakonu o obligacionim odnosima nematerijalna šteta je određena kao nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha.⁷³ S obzirom na definiciju nematerijalne štete pravna lica, koja uživaju zaštitu od klevete prema entitetskim Zakonima o zaštiti od klevete, mogu zahtijevati samo naknadu materijalne štete.⁷⁴ „Premda prilikom odmjeravanja visine novčane naknade nematerijalne štete sud ima pravo na slobodnu procjenu, ta sloboda nije apsolutna. To jasno proizilazi iz smisla relevantnih odredaba tri zakona o zaštiti od klevete. Da bi se izbjegla arbitrarnost, kada određuje obeštećenje sud je dužan cijeliti sve okolnosti slučaja.“⁷⁵ Sud će posebno cijeliti: objavljivanje ispravke i opozivanje neistinite činjenice; činjenicu da je štetnik stekao novčanu korist i činjenicu da bi iznos dodijeljene štete mogao dovesti do velikih materijalnih poteškoća ili stečaja štetnika.⁷⁶

Ove odredbe imaju za cilj zaštitu ugleda i prava pojedinaca i pravnih lica, te stvaranje ravnoteže između slobode izražavanja i odgovornosti za nanесenu štetu.

⁶⁹ Vidjeti više: Čolaković, Maja; Bubalo, Lana, *op.cit.*

⁷⁰ Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine član 7. stav 1. Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine član 7. stav 1.

⁷¹ <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)

⁷² Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine „Sl. list SFRJ“, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989; „Sl. list RBiH“, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994; „Sl. novine FBiH“, br. 29/2003 i 42/2011. član 154. stav 1 i 2.

⁷³ Zakon o obligacionim odnosima Federacije Bosne i Hercegovine, član 155.

⁷⁴ Vidjeti više: Handalić, Šejla, *Međunarodna nadležnost sudova u predmetima klevete*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, broj 30, godina 15, 2023, 45-66.

⁷⁵ Vidjeti više: Čolaković, Maja; Bubalo, Lana, *op.cit.*

⁷⁶ Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, član 10 stav 1. Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, član 10 stav 1.

Zakonodavstvo je postavilo okvir za pravedno obeštećenje žrtava klevete, uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti slučaja. Ovi zakoni prepoznaju važnost slobode medija i izražavanja, ali istovremeno obezbeđuju mehanizme za zaštitu od zloupotrebe tih sloboda koje mogu narušiti reputaciju drugih, čime se postiže ravnoteža između prava na slobodu govora i zaštite ugleda.

4. Zaključak

Ovaj rad pružio je detaljnu analizu delikta *iniuria* u rimskom pravu i njegovu evoluciju u savremenom pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, s fokusom na ključne razlike i sličnosti. Istaknute su promjene u tretiranju povreda časti, dostojanstva i tjelesnog integriteta, kao i uloga zakonskih normi u različitim historijskim kontekstima.

Jedna od najvažnijih razlika između rimskog i savremenog prava je u pristupu prema prirodi delikta. U rimskom pravu, *iniuria* je bila privatni delikt koji je omogućavao oštećenoj strani da pokrene privatni postupak i zatraži novčanu kompenzaciju. S druge strane, savremeno pravo Bosne i Hercegovine razvrstava elemente *iniuriae* u različite krivične i građanske delikte, gdje država preuzima inicijativu u procesuiranju ovih djela, a kazne su prvenstveno usmjerene na prevenciju i društvenu osudu, a ne samo na kompenzaciju oštećenog.

Druga ključna razlika odnosi se na klevetu. U rimskom pravu, verbalne uvrede bile su tretirane kao *iniuria*, gdje je oštećeni mogao podnijeti tužbu. U pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine, kleveta je dekriminalizovana u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu, što znači da se povrede časti i ugleda sada rješavaju kroz građanskopravne postupke. Ovo je omogućilo veću slobodu izražavanja, usklađujući domaće zakonodavstvo sa međunarodnim standardima, posebno Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Ipak, u Republici Srpskoj kleveta je ponovno kriminalizovana, što ukazuje na razlike unutar samog pravnog sistema Bosne i Hercegovine.

Treća značajna razlika je u načinu pokretanja krivičnog postupka. Dok je u rimskom pravu postupak zavisio od volje oštećenog, savremeno pravo Bosne i Hercegovine primjenjuje načelo oficijelnosti, gdje državni organi preuzimaju odgovornost za pokretanje krivičnog postupka. Ovo reflektuje modernu tendenciju ka većoj institucionalizaciji pravnih postupaka i zaštiti javnog interesa.

Osim ovih razlika, rad je također istakao sličnosti u temeljnoj namjeri oba pravna sistema – zaštitu časti, dostojanstva i tjelesnog integriteta pojedinca. Iako se pravni mehanizmi i sankcije razlikuju, osnovni cilj ostaje isti: osiguranje pravde i očuvanje ljudskog dostojanstva.

U zaključku, rad pokazuje kako su pravne norme evoluirale kako bi se prilagodile promjenama u društvenim vrijednostima i potrebama. Dok je rimsko pravo bilo fokusirano na zaštitu individualnih prava kroz privatne tužbe, savremeni pravni

sistemi teže uravnoteženju individualnih prava s potrebom za zaštitom društvenog poretka. Ova evolucija naglašava trajnu važnost prilagođavanja pravnih normi u skladu sa savremenim izazovima i potrebama društva.

LITERATURA

1. Babić, Miloš; Marković, Ivanka, Krivično pravo opšti dio, peto izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka, 2015.
2. Baron, Julius, *Institucije rimskog prava*, preveo Milivoj Šrepel, Bibliografski zavod, Zagreb, 1925.
3. Čolaković, Maja; Bubalo, Lana, *Građanskopravna odgovornost za klevetu u sudskoj praksi Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova dvanaesto međunarodno savjetovanje „Aktuelnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Neum, 20, 21 i 22. lipnja 2014.
4. Descheemaeker, Eric; Scott, Helen, *Iniuria and comon law*, Hart publishing, 2014.
5. Eisner, Bertol; Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb, 1948.
6. Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, Zagreb, 2007.
7. Handalić, Šejla, *Međunarodna nadležnost sudova u predmetima klevete*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, broj 30, godina 15, 2023, 45-66.
8. Jaramaz-Reskušić, Ivana, *Iniuria u pretklasičnom rimskom pravu: pojam i zaštita*, Zbornik Pravnog fakultet Zagreb, 61, (2) 545-571, 2011.
9. Jaramaz-Reskušić, Ivana; Pavičić, Matko, *Iniuria u rimskom pravu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol.18, broj 1/2011, 221-254.
10. Romac, Ante, *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973.
11. Romac, Ante, *Julije Paulo Sentancije*, Latina et Graeca, Zagreb, 1989.
12. Salkovski, Karl, *Institucije sa istorijom rimskog privatnog prava*, preveli Milan Milovanović i Andra Đorđević, Državna štamparija Kraljevine Srbije, 1894.
13. Sijerčić-Čolić, Hajrija, *Krivično procesno pravo*, Knjiga I, krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, peto izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet, Sarajevo, 2019.
14. Sirks, A. J. B., Delicts, Johnston D., *The Cambridge Companion to Roman Law*, New York, 2015.
15. Stanojević, Obrad, *Rimsko pravo*, Magistrat, Sarajevo, 2000.
16. Stanojević, Obrad, *Gaj institucije*, Nolit, Beograd, 1982.
17. Veladžić, Nevzet; Mujkić, Anita, *Dekriminalizacija klevete u pravnoj regulativi Bosne i Hercegovine s posebnim aspektom na naknadu štete*, Arhiv za pravne i društvene nauke, Vol 4 No.1, 2022, 90-104.
18. Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligation: Roman Foundations od the Civilan Traditions*, Oxford University press, 1996.

Pravni izvori:

1. Corpus iuris civilis
2. Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, „Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“ br.19/2020, prečišćeni tekst 3/2024, 14/2024.
3. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine „Sl. novine F BiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023.
4. Krivični zakonik Republike Srpske „Sl.glasnik RS“, br.64/2017,104/2018 – odluka US, 15/2021,89/2021, 73/2023, „Sl.glasnik BiH, br.9/2024 – odluka US.
5. Lex duodecim tabularum
6. Zakon o obligacionim odnosima „Sl. list SFRJ“, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989; „Sl. list RBiH“, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994; „Sl. novine FBiH“, br. 29/2003 i 42/2011.
7. Zakon o zaštiti od klevete Brčko distrikta Bosne i Hercegovine „Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 14/2003.
8. Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine, „Sl.novine Federacije BiH“ br. 59/2002, 19/2003 i 73/2005.

Internet izvori

1. https://scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1021-545X2018000200002 (datum pristupa 05.01.2025.)
2. <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)
3. <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)
4. <https://www.bih-pravo.org/kratka-analiza-sudske-prakse-u-primjeni-zakona-o-zastiti-od-klevete-t723.html> (datum pristupa 08.01.2025.)

Ervina Ibrahimović, PhD, Assistant Professor

Faculty of Law University of Tuzla

INIURIA: A COMPARISON WITH CERTAIN INSTITUTES IN THE POSITIVE LAW OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The author in this paper analyzes the legal provisions of Roman law related to the civil law delict *iniuria*, the Twelve Tables, and fragments from the Institutes of Gaius and Justinian. The goal of the paper is to present the historical development of this institute, as well as the issue of its protection and legal nature. *Iniuria* was a term used in Roman law to encompass various types of personal injury, including verbal insults, physical assaults, and other forms of behavior that caused harm to a person's honor and dignity.

In this regard, the analysis will focus on the evolution of the concept of *iniuria* from bodily harm to the concept that includes harm to human dignity. In accordance with positive legal norms, personal injuries such as insult, defamation, attacks on honor and dignity, and assaults on a person's physical integrity are subjects of protection and can result in legal actions, specific penalties, and compensation for damages. In the second part of the paper, certain institutes of positive Bosnian-Herzegovinian law corresponding to the concept of *iniuria* in Roman law will be presented. In this context, the analysis will focus on the criminal legislation of Bosnia and Herzegovina, as well as the Law on Protection from Defamation of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Brčko District of Bosnia and Herzegovina. Through laws and legal mechanisms, institutes for the protection of personality rights in the positive law of Bosnia and Herzegovina aim to ensure the respect for the basic rights and freedoms of each individual.

Keywords: *iniuria*, defamation, honor, Roman law, positive law